

El-Halîl Şehrindeki Filistin-İsrail Çatışması

Nursedâ Dayı

Giriş

Halîl şehrinin kuruluşu milattan önce iki binli yıllara dayanır ve tarihin en kadim şehirlerden biri olarak geçer. Günümüzde Filistin'in işgal altındaki Batı Şeria bölgesinde, Kudüs'ün 35 km güneyinde, Gazze'nin 55 km doğusunda ve Ölü Deniz olarak adlandırılan Lut Gölünün batısında yer alır. Nüfus ve gelişmişlik bakımından Filistin'in Batı Şeria'daki en büyük şehridir.¹ Filistin Merkez İstatistik Bürosunun yaptığı sayımlara göre Halîl şehrinin 711,223 toplam nüfusunun yaklaşık 700'ü Yahudi azınlıktan, çoğunluğu ise Filistinli Araplardan oluşmaktadır.² Sahip olduğu sulak ve bitek arazileri nedeniyle tarih boyunca çeşitli işgallere uğramış ve birçok devletin hakimiyeti altına girmiştir.³ Müslümanlar için Halîl şehrinin önemi sadece siyasi veya jeopolitik nedenlere dayandırılmaz. Bilakis şehre verilen önem tarihi süreçte peygamberlerin tevhit mücadelelerine şahitlik etmesi ve kabirlerinin halen orada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Şehrin Yahudiler için önemli bir mevkide bulunmasının nedeni ise üç kutsal ata olarak isimlendirdikleri Hazreti İbrahim, İshak ve Yakup peygamberlerin hayatlarını belirli bir dönemini burada geçirmesi ve Hz. Davut'un bu şehirde kral olarak mesh edilip Yahudi halkına yedi yıl altı ay krallık yapmasıdır. Halîl şehri Müslümanlar için Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra dördüncü, Yahudiler için de Kudüs'ten sonraki en kutsal ikinci şehirdir. İbrahimi dinler açısından kutsal olan bu şehir, kurulduğu dönemden günümüze kadar oluşan bilgi ve tecrübe birikiminin bir sonucu olarak birçok tarihi eser barındırmaktadır. En önemlilerinden biri Hz. İbrahim, İshak, Yakub ve eşlerinin kabirlerinin bulunduğu Harem-i İbrahim'dir. Şehir ve camii ismini Allah'ın halîli (dostu) olarak bilinen Hz. İbrahim'den almıştır. Halîl, Allah'ın dostu anlamındaki Halîlullâh'ın kısaltımıdır. Yahudi akidesinde de şehrin ismi İbranice arkadaş anlamına gelen Hebron olarak geçer.

Günümüzde Halîl şehrini içerisine alan Filistin toprakları Araplar ve Yahudiler arasında paylaşılmamaktadır. Semavi dinler açısından önemli görülen bu şehirde otorite ikiye bölünmüş durumdadır: 170,000 Filistinlinin yaşadığı H1 bölgesini yöneten Filistin Özerk Yönetimi ve 30,000 Filistinliye ek 700 Yahudinin yaşadığı H2 bölgesinde güç sahibi İsrail Devleti. Halîl şehri de geriye kalan Filistin toprakları gibi 1967 yılında İsrail tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. İsrail işgal ettiği bölgelerde kalıcı hale gelebilmek için "yerleşim

¹ Mustafa L. Bilge, "Halîl", *DİA*, 15, s. 307-309

² Palestinian Central Bureau of Statistics, Şubat 2018, http://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_Preliminary_Results_Report-en-with-tables.pdf Erişim tarihi: 21/08/2019

³ Bilge. "Halîl", 307.

birimleri” adını verdiği siteler inşa ederek, Yahudi nûfusunu arttırmaya çalışmıştır. İsrail’in bu yerleşim siyaseti Filistin yerli halkı ile Yahudi yerleşimciler arasında süregelen anlaşmazlıklara neden olmuştur.

Tarihi Süreçte Halîl Şehri

Eski Ahit’te Halîl şehrinin adı “dördün şehri” anlamına gelen “Kiryât Arba” olarak geçmektedir.⁴ İsimlendirmenin kökeni şehrin dört tepe, dört köyün birleşmesiyle oluşmasına veya orada gömülü olan dört çifte dayanmaktadır. Bu kişiler Hz. Adem ve Havva, Hz. İbrahim ve Sare, Hz. İshak ve Rebeka, Hz. Yakup ve Lea’dır. Milattan önce ikinci bin yılın ilk yarısında Filistinlilerin ataları olan Kenanilerin bölgeye yerleşmesi Halîl şehrinin kuruluşu olarak kabul edilmektedir.

Yahudi geleneğinde bu şehrin önemli olması Atababalar olarak isimlendirdikleri İbrahim, Yakup ve İshak’ın kabirlerinin burada olması ve Davut’un Krallığına ilk başkentliği yapmasına dayanmaktadır. Eski Ahite göre Hz. İbrahim ve eşi Sâre M.Ö. 19. yüzyılda Halîl şehrine gelerek Mamre meşeliğine yerleşmişlerdir.⁵ Hz İbrahim, 117 yaşındaki eşi Sâre vefat edince onu defnetmek için uygun bir yer aramaya başlar. Yahudi geleneğinde Atababalar Mağarası yada Eski Ahitteki isimlendirmeye Machpelah mağarasını Hititli Efron’dan satın alarak daha sonra kendisi, oğulları ve onların eşleri için kabir olacak olan bu yere Sâre’yi defnedir.⁶ Bu sebeptendir ki Yahudiler Harem-i İbrahim kendilerine ait ilk toprak parçası olarak kabul eder. Hz. Davud ise milattan önce birinci bin yılın başlarında Rabbin emriyle Hebron’a gitmiş, kral olarak seçilerek hükümranlığını bu şehirde başlatır.⁷

Hz. Ömer’in halife olduktan sonra İslam topraklarını genişletmek amacıyla fetihler gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu fetihler sonucu M.S. 638 yılında Halîl şehrini de içerisine alan Filistin topraklarında Müslüman hakimiyeti başlamış ve 1099 Haçlı Ordularının işgaline kadar sürmüştür. 1187 yılında Selahaddin Eyyûbi tarafından şehir Haçlılardan alınmış, 1260’da ise Memlûklüler tarafından fethedilmiştir.⁸ Şehir Romalıların hakimiyetindeyken Machpellah mağarasının bulunduğu alanın üzerine kilise inşa edilmiştir. İslam fetihlerden sonra bu kilise yıkılarak yerine mescid inşa edilmiştir. Mukaddesatı yüksek bu şehre Emevîler ve Abbasiler döneminde şehirde birçok imar çalışması yapılmıştır.

⁴ Yeşu 14/15

⁵ Yaratılış 13/18

⁶ Yaratılış 23/9, 23/11

⁷ Samuel 5/3

⁸ Bilge. “Halîl” 307.

Haçlı seferleriyle şehrin yönetimini ele alan Haçlılar, Abbasiler döneminde inşa edilen mescidi yıktırması ve yerine kilise bina etmişlerdir. Ancak Eyyûbiler şehri fethettikten sonra yeniden camii inşa etmişler ve bu inşa edilen yapı günümüze kadar ulaşmıştır.

Bölgedeki Osmanlı hakimiyetini başlatan padişah ise 1517 yılında Yavuz Sultan Selim olmuştur. Şehri fethettikten sonra peygamberlerin kabirlerine ziyaretlerde bulunmuş, Halil Camiisi ve etrafında bulunan bir çok yapıyı tamir ettirmiştir. Şehir, Osmanlı Devleti'nde her daim önemli bir mevkide tutulmuş ve hakimiyet süresince bölgeye çeşitli imar ve hizmet faaliyetlerinde bulunulmuştur. I. Dünya Savaşının sonlarına doğru Arapların Osmanlı Devleti'ne karşı isyan bayrağını çekmesiyle, Osmanlı bu topraklardan geri çekilmiş ve bölgede İngiliz manda yönetimini kurulmuştur. 1917 senesinde manda ve himaye sisteminin kurulmasıyla Osmanlı Devleti'nin Filistin üzerindeki fiili hakimiyetini sona ermiştir. 1922 yılında İngiliz manda ve himaye yönetiminde, Halil şehri mandanın güney kesimine bağlı bir idare merkezine dönüştürülmüştür.⁹

Planlı Göç Hareketleri

Tarih boyunca Halil şehrinde olduğu gibi Filistin toprakları üzerinde Yahudi nüfusu demografik olarak seyretmiştir. M.Ö. 586 tarihinde Yehuda krallığının sona ermesiyle 1967 İsrail işgaline kadar geçen süreçte Filistin toprakları üzerinde herhangi bir Yahudi hakimiyeti oluşmamıştır. Tarihi sürece bakıldığında Yahudiler, Rablerinin onlara vaat edildiği kutsal topraklar üzerinde hakimiyeti ele geçiren otoriteler tarafından zaman zaman sürgün edilmişlerdir. Romalılar Kûdüs'ü fethettikten sonra Yahudileri kontrol altında tutamamışlar ve buna binaen çıkardıkları isyanı bastırmak için Yahudilerce kutsal kabul edilen Süleyman Mabedini yıkmışlardır. Bunun sonrasında ise Filistin içerisinde yaşayan Yahudiler, bu topraklardan zorla çıkarılmışlardır. Buna benzer bir durumda yine Haçlı seferleriyle Filistin'in ele geçirilmesiyle olmuştur. Yönetimi ele alan haçlılar Yahudileri şehirden sürgün etmişlerdir.¹⁰ Tarih boyunca Yahudilere yönelik baskılar sadece bu coğrafya ile sınırlı kalmamış, yaşadıkları topraklar üzerindeki yönetimler tarafından hep geri planda bırakılmışlardır. Ancak, bu geri planda kalma durumu Müslümanların yönetimi altında söz konusu olmamıştır. Nitekim kutsal saydıkları Filistin toprakları üzerinde Müslümanlar idaresinde iken mesken tutabilmişler ve refah içinde yaşayabilmişlerdir. 1914 yılında

⁹ Bilge. "Halil" 307.

¹⁰ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *DİA*, 43, 226-232.

Osmanlı Devleti tarafından yapılan nüfus sayımı verilerine göre Halil şehrinde 55,720 Müslüman nüfusuna karşılık 721 Yahudi yaşamaktaydı.¹¹

I.Dünya Savaşının sonlarına doğru politik camiada tanınmaya başlayan Siyonizm ideolojisi, diasporada yaşayan Yahudiler için bir kurtuluş fikri haline gelmeye başlamıştı. Avrupa ve Rusya'da Yahudilerin üzerindeki baskıların artmasıyla, siyonizm fikri yükselişe geçmiş ve bu şiddet eylemleri kendilerine ait bir devlet kurma fikrini güçlendirmiştir. 1917 yılında o zamanın Britanya dışişleri bakanı Alfred Balfour'un yayınladığı bildiriyle Yahudilere Filistin'de bir devlet kurulma izni vermişti. Bu doğrultuda manda yönetimi tarafından Yahudilere toprak satılmış ve dünyanın çeşitli yerlerinden bu topraklara göçler başlatılmıştı. Bu dönemde Halil'i de içerisine alan Filistin topraklarında dramatik demografik değişiklikler meydana gelmiştir. Manda dönemi öncesi şehrin nüfusu 16,577 iken planlı göç hareketleriyle 1931'de 17,531'e ve 1945'te ise 24,560' yükselmiştir.¹² Günümüzde ise bu rakam Müslüman Araplar için 700,000 dolaylarında iken Yahudiler için yerleşim birimindekilerle birlikte 8,000 civarındadır.¹³ Siyonizm fikriyle gelen bu nüfus arttırma politikalarının Halil şehrinde başarılı olmasının en büyük nedenlerinden biri ise şehrin Yahudi dini kimliğindeki gücü olmuştur.

Yahudi Göçü Sonrası

Osmanlı Devleti yönetiminde asırlar boyu barış ve huzur içinde bir arada yaşayan Arap ve Yahudiler, Siyonizm fikri ile birbirlerine düşürülmüş ve bu durum iki taraf içinde kaçınılmaz zorluklara neden olmuştur. Yahudileştirme faaliyetleri sonucu bölgede çok sayıda yerleşimcinin ikamet etmeye başlaması Filistinli Arapları rahatsız eden bir durum haline gelmişti. Yahudilerin devlet kurma fikirleri Arap halkı korkutmuş ve huzursuz etmiştir. Artan huzursuzluk Kudüs şehrinde kendilerince kutsal olan mekanlar da hak iddia etmeye başlamaları ile daha da güçlenmiş Arap Filistin halkı tarafından toprak bütünlüklerine aykırı görülmüştür. Bu durum Arapların saldırgan bir tutum sergilemelerine ve zaman geçtikçe yerleşimciler ile aralarında karşılıklı şiddet eylemlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Gergin ve huzursuz ortamın yarattığı eylemlerin İbrahimi dinler açısından ehemmiyetli olan Halil şehrinde de hissedilmesi kaçınılmaz olmuştur. Aynı şekilde Kudüs'te olduğu gibi, Harem-i İbrahim üzerinde hak iddia etmelerinden korkan Arap halk, Kudüs'te yaşanan olaylar

¹¹ Enes, Şeyma Nur, "Halil Şehrinde İsrail'in Kurduğu Yerleşim Birimleri Ve Şehri Yahudileştirme Çabaları", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019), 34.

¹² Bilge. "Halil" 309.

¹³ Global Protection Cluster, "Protection Concerns and Humanitarian Impacts of Settlement Activity in Hebron city (H2)", Nisan 2014, Link: http://www.globalprotectioncluster.org/assets/files/field_protection_clusters/Occupied_Palestinian/file_s/oPt_PC_factsheet_Hebron_City_H2_2014_EN.pdf Erişim tarihi: 22/09/2019

sonrasında şehirdeki Yahudilere yönelik karşıt bir tutum içerisine girmişlerdi. Bu tutumun fiili bir eyleme dönüşmesi ise 1929 yılında “Burak Devrimi” olarak isimlendirilen olayla gerçekleşmiştir. Arapların Yahudi mahallesine saldırması ile patlak veren olaylar sonucu 67 Yahudi hayatını kaybetmiştir.¹⁴ Bu olay milliyetçilikte aşırıya giden bir şiddet eylemi olarak görülmüş ve kimi Araplar tarafından destek görmemiştir. Nitekim bu eylem sırasında bazı Yahudi aileler Arap komşularının evlerine sığınarak bu saldırılardan kurtulmuşlardır.¹⁵ Bu olaylar sonrasında çok sayıda Yahudi, Halil şehrinden göç etmek zorunda kalmıştır.¹⁶ Daha sonralarda birkaç Yahudi aile şehre geri dönse de, İngiliz Mandater Yönetimi başka bir katliam olmasını önlemek amacıyla Yahudi aileleri şehirden göç ettirmiştir.

İsrail’in Halil’i İşgali

Filistin’in kaderi 1947 yılında İngilizlerin şehri terk etmesi sonucu Birleşmiş Milletler’e bırakılmıştır. 1948 yılında alınan karar sonucu İsrail Devleti’nin resmen kurulmasıyla Halil şehri dahil olmak üzere Filistin toprakları iki taraf arasında paylaştırılmıştır. Alınan karar doğrultusunda Filistin yedi bölgeye ayrılmış, bu bölgelerden üçü Araplara verilirken üçüde Yahudilere bırakılmıştır. Yafa sahil kesimi ise Yahudilere bırakılan bölge içerisinde Araplara ait bir bölge olarak kalmış, Kûdüs ve çevresine ise uluslararası bir statü verilmişti. Oransal olarak incelendiğinde bu kararlarla Filistin topraklarının %56,47’si Yahudilere verilmiş oluyordu. Ancak nüfus verilerine bakıldığında Araplar Filistin’de çoğunluk durumundaydı. O dönemde Filistin toplam nüfusu 1.942,349 olarak hesaplanmıştı. Bu hesaplamalar doğrultusunda Müslümanların sayısı yaklaşık olarak 1.175,196 iken Yahudilerin nüfusu 15,000 civarındadır.¹⁷ Bu orana rağmen Yahudilerin toprak çoğunluğuna sahip olması Filistinli Araplar tarafından kabul edilemez bir karar olarak değerlendirilmiş ve İsrail’e karşı savaş açılmıştır.

1948’de Arap-İsrail Savaşı’nın başlamasıyla, Mısır Halil şehrinin kontrolünü ele almıştır. Daha sonra yapılan ittifaklarla bölge Ürdün Krallığına bırakılmıştır. O dönemde kente büyük oranda Arap nüfus göç etmiş ve bu ortam İsrail’in şehri işgal edeceği 1967 yılına kadar korunmuştur. 1967 yılının haziran ayında patlak veren 6 Gün Savaşı ile İsrail Batı Şeria’nın geri kalanı gibi Halil şehrinin’de kontrolünü ele geçirmiştir.

¹⁴ Israel Ministry of Foreign Affairs, “Hebron Historical Background and Statistics”, Ocak 1996, Link:<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/hebron%20-%20background.aspx> Erişim tarihi: 31/08/2019

¹⁵ A.g.e.

¹⁶ Enes, “Halil Şehrinde İsrail’in Kurduğu Yerleşim Birimleri Ve Şehri Yahudileştirme Çabaları”, 28.

¹⁷ M. Lutfullah Karaman, “Filistin”, *DİA*, 13, 89-103.

Eski İsrail Başbakanı David Ben-Gurion 1967 yılı Temmuz ayında BBC'ye verdiği röportajında “Hebron (Halil), Kudüs'ten daha fazla Yahudi'dir.” “Kudüs 3,000 yıl önce Kral Davut zamanında Yahudileşmiştir ancak Hebron, İbrahim'in gelişiyle 4,000 yıl önce Yahudi olmuştur”¹⁸ diyerek Yahudilerin dini ve tarihi kimliğinde Hebron'un sadece ideolojik bir yer olmadığını göstermiştir.

Yahudi Yerleşimleri

Filistin topraklarının 1967 yılında İsrail tarafından işgali sonucu bölgede kalıcı hale gelebilmek ve göç eden Yahudilere yaşam alanı oluşturabilmek için inşa edilen siteler Yerleşim birimleri olarak adlandırılmaktadır. Bu yerleşim birimleri ile işgal altındaki şehirlerde denetimi sağlamak daha da kolaylaşmış ve bu sayede şehir içinde diğer kültürlerin izleri silinerek, şehirleri Yahudileştirmek daha kolay hale gelmiştir. İsrail bu yerleşim birimlerini gerek güvenlik ihtiyacını karşılaması için stratejik noktalara bina ederken gerekse ideolojik nedenlerden dolayı bölgede denetimi sağlamak istediği için oluşturmaya başlamıştır. Bu nedenle İsrail'in bu politikası güvenlik, siyasi, dini ve demografik gibi birçok gerekçe ile açıklanabilir.

Halil şehri Yahudileştirme çabalarının -Batı Kûdüs hariç- en yoğun görüldüğü yerlerden birisi olarak nitelendirilebilir.¹⁹ 1970 yılında ilk yerleşim birimi olan Kifâr Asyûn yerleşkesi İsrail parlamentosu aldığı kararla Halil şehrinin yakınlarına kurulmuş ve verilen teşviklerle Yahudilerin o bölgeye göçü sağlanmıştır.²⁰ Kiryat Arba yerleşkesi, İsrail'in en önemli yerleşim birimlerinden biridir. Verimli arazilere sahip olması İsrail'e ekonomik bir destek sağlarken, Yahudi geleneğindeki dini gücü de insanların bu bölgeye göçünde önemli bir etken olmuştur. Bu göçler sonucu bölgeye çok sayıda yerleşimcinin gelmesi, Halil şehrinin zaman zaman şiddet eylemlerine sahne olmasına neden olmuştur.

Halil Katliamı

Her iki taraf içinde kutsal sayılan Hz. İbrahim Cami'yi içine alan bölge tansiyonun gergin olduğu yerlerin başında gelmektedir. Zira iki tarafında dini kimlikleri itibariyle önemli bir mevkide tuttuğu ve üzerinde hak iddia ettiği bu kutsal mekanda hakimiyet kurma düşüncesiyle gerek Yahudiler gerekse Araplar tarafından birçok eylem gerçekleştirilmiştir. En kanlılarından biri ise Amerikalı siyonist Baruch Goldstein tarafından Filistinli Araplara

¹⁸ Randolph Churchill and Winston S. Churchill, *The Six Day War*, 1967 p.199 citing 'The World at One' BBC radio, July 12, 1967

¹⁹ United Nations, “The Humanitarian Situation in the H2 Area of Hebron City Finding of Needs Assessment”, Nisan 2019.

https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.ochaopt.org/sites/default/files/h2_spotlight_april_2019.pdf&chrome=true Erişim tarihi: 01/09/2019.

²⁰ Bilge. “Halil” 309.

yönelik düzenlenen eylemdir. 24 Şubat 1994 tarihinde düzenlenen katliam Müslümanlar için Ramazan ayının 15'ine denk gelirken, Yahudilerin Pers zulmünden kurtuluşlarını kutladıkları Purim bayramına denk gelmekteydi. Goldstein, otomatik silahı ile Halil Camiine gelerek sabah namazını kılmakta olan Müslümanların üzerine ateş açmıştır. Bu silahlı saldırı sonucu 29 müslüman şehit olurken 120 kişi yaralanmıştır.²¹ Katliamı düzenleyen fail Goldstein ise, saldırıdan kurtulanlar tarafından dövülerek öldürülmüştür.

Bu saldırı sonrası bölgedeki İsrail askerleri olaya müdahale etmiş ve buna karşılık veren Filistinliler ile aralarında çatışmalar gerçekleşmiştir. Yaşanan bu çatışmalar sonucu toplamda 50 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Halil halkının yaralıların kaldırıldığı hastane önünde eylem düzenlemesi üzerine İsrail sokağa çıkma yasağı ilan etmiş ve şehir üzerindeki denetimini arttırmıştır.

Baruch Goldstein, 1983'te İsrail'e yerleştikten sonra çocukluk döneminde arkadaşı olan Meir Kahane tarafından kurulan, Araplara karşı çeşitli şiddet eylemlerini meşru gören ve Yahudi kimliğini yüceltme çabası içerisinde olan bir terör örgütü ile yakın ilişkiler içerisinde olduğu bilinse de bu olay, bireysel bir terör eylemi olarak değerlendirilmiştir.²² O dönem İsrail başbakanı İzak Rabin saldırıyı kınayarak şu açıklamayı yapmıştır: "Siz yasadışı yerleşimciler İsrail topluluğunun bir parçası değilsiniz. Bu korkunç adama [Goldstein] ve onun gibi olanlara şunu söylüyoruz: Siyonizm ve Yahudiler için utanç kaynağısınız."²³ Bu eylemin suç olduğuna inanan Yahudiler olduğu gibi, yücelten ve eylemi düzenleyen Goldstein'e kutsiyet atfeden Yahudiler de vardır. Nitekim Kiryat Arba yerleşkesine saldırıdan sonra Goldstein'in anıt mezarı dikilmiştir.

Gerilimin daha da artmasına neden olan bu saldırının hem Müslümanlar hem de Yahudiler için bazı sonuçları olmuştur. Yahudi dini terörizminin bir örneği olan bu saldırı sonrası, İsrail hükümeti camiyi iki taraf arasında gerginliğe neden olduğu gerekçesi ile 3 yıl süre ile kapalı tutmuştur. İki tarafın da üzerinde hak ettiği Halil Camii, Müslümanlar ve Yahudiler arasında paylaştırılarak tekrar kullanıma açılmıştır. Dörtte üçlük kısmı Müslümanların ibadetine ayrılırken, dörtte biri sinagoga çevrilmiştir.²⁴ Hazreti İshak ve eşi Rebeka'nın mezarları Müslümanların tarafında kalırken, Hazreti Yakup ve eşi Lea'nın kabirleri Yahudilerin tarafında kalmıştır. Hz. İbrahim ve eşi Sare'nin mezarları ise iki bölümün ortasında yer almaktadır. Ayrıca camiinin etrafında kontrol noktaları oluşturulmuş

²¹ Menderes Kurt, "İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi", *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 4, (2018): 19

²² A.g.e.

²³ Matt Plan, "Baruch Goldstein", My Jewish Learning. Erişim tarihi: 06/08/2019.

<https://www.myjewishlearning.com/article/baruch-goldstein/>

²⁴ Ömer Faruk Harman, "Kudüs'ün Gizemli Tarihi", (İstanbul: Destek Yayınları, 2016), 171.

ve giriş çıkışları kontrol altına alınmıştır. İsrail hükümeti bu olay sonrası şehrin birçok noktasına el koymuştur. Halen devam eden gerginliklerin Müslümanlar için en önemli nedenlerinden biri camiinin minaresinin Yahudilere ayrılan sinagog tarafında kalması sonucu imamın her gün ezan okumak için İsrail askerlerinin kontrolünden geçmek zorunda olmasıdır. İmam, camiye İsrail askerleri kontrolünde girmekte ve zaman zaman çıkarılan zorluklar dolayısıyla vakit namazları gecikmektedir. Bunun Müslümanlar için en trajik sonuçlarından bir diğeri ise saldırının düzenlendiği tarihten itibaren Halil şehrinde Akşam ezanının okunamaması olmuştur.²⁵

Olay sonrası 8 Mayıs 1994'te BM öncülüğünde katliam sonrası Hebron'da ilk Geçici Uluslararası Varlık misyonu (TIPH) kuruldu. Ancak Filistin İdaresi ve İsrail hükümeti, görev süresinin uzatılması konusunda bir anlaşmaya varamadı ve bu nedenle gözlemci grup 8 Ağustos 1994 tarihinde şehirden geri çekildi.²⁶

Şehrin Statükosu

Halil şehrinin günümüzdeki statükosu ise 1995 yılında Oslo Antlaşması ve 1997 yılındaki Hebron Protokolü ile belirlenmiştir. Bu anlaşmalar sonucu şehir 2 bölgeye ayrılmıştır. H1 olarak isimlendirilen ve toprakların %80'ini kapsayan 120,000 Arap nüfuslu bu kısım Filistin Özerk Yönetimi altındadır. Yahudi yerleşimcilerin bu bölgeye giriş izni vardır. H2 olarak adlandırılan ve şehrin %20'sini kapsayan bölge ise İsrail yönetimi altındadır. Filistinli Araplara İsrail Savunma Kuvvetleri'nden geçerli belgeleri aldıktan sonra giriş izni verilmektedir.²⁷ Hem Müslümanlar hem de Yahudiler için önem arz eden Halil Camii'nin içerisinde bulunduğu bölge ise nüfus çoğunluğu Müslümanlarda olmasına rağmen İsrail yönetimine bırakılmıştır.

İsrail'in Filistinli Araplar Üzerindeki Baskıları

O dönemlerde devam eden yerleşim faaliyetleri nedeniyle İsraili yerleşimciler ve yerel Filistin halkı arasında birçok şiddet olayı yaşandı. İsrail hükümeti bu olaylara son vermek için "ayrılık ilkesi" olarak isimlendirdiği politika ile iki grup arasında yasal ve fiziksel ayrımcılığı sağlamak adına bazı uygulamalar oluşturdu. Oslo görüşmeleri ve Hebron Protokolü sonucu şehrin yönetimi iki devlet arasında paylaştırıldı İsrail Devleti Filistinlilerin kontrolünden olan H1 bölgesinde bu politikayı uygulamaktan geri durmamıştır.

²⁵ Enes, "Halil Şehrinde İsrail'in Kurduğu Yerleşim Birimleri Ve Şehri Yahudileştirme Çabaları", 46.

²⁶ 1994 yılı Ağustos ayında Filistin'de yaşanan olayları detaylı incelemek için Birleşmiş Milletlerin yayınladığı rapor incelenilebilir.

<https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/0dc66238be1bfb86852560ee004d92c8> Erişim tarihi:

01/09/2019

²⁷ Calculation based on data from the 2017 Census disaggregated by building, provided by PCBS to OCHA.

H1 bölgesindeki Yahudi yerleşimlerinin bulunduğu alanı kapalı bölge (closed area), Harem-i İbrahimi içine alan şehir merkezini ise yasak bölge (restricted area) ilan edilerek denetim İsrail ordusuna tahsis edilmiştir. İsrail hükümeti bu uygulamaların meşruiyetini 1994'te Yahudi bir yerleşimci olan Goldstein'in Harem-i İbrahim'e düzenlediği saldırı eylemi sonrasında ve 2000 yılında Filistin halkının İsrail işgal güçlerine karşı başlattığı İkinci İntifada dönemine dayandırır.²⁸ İntifada sonrası dönemlerde Filistinli halkına sokağa çıkma yasakları uygulanmış, şehir merkezinde Filistinli araçların hareketinin kısıtlanmasına yönelik fiziksel engeller konulmuş, kontrol noktaları oluşturulmuş, yerli halka yönelik şiddet uygulanmış ve dükkanların çoğu kapatılmıştır.²⁹ Ayrıca İsrail Hükümeti şehir içinde yollar inşa ederek Filistin şehirlerini arasındaki iletişimi kesmiş bu eylemi ise yerleşim birimleri ile İsrail toprakları arasında kolay erişimi sağlamaya çalıştığını yönündeki iddiası ile haklı ideolojik bir zemin hazırlamaya çalışmıştır.

Halil şehri merkezini hedef alan fiziksel engellemelere yönelik oluşturulan kontrol noktalarında geçişlerde araç kullanılmasına imkan vermemektedir. İnsanlar kontrol noktalarından araçsız geçerek evlerine yürüyerek varmak zorundadırlar. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Nisan 2019'da yayınladığı rapora göre, İsrail denetimi altında bulunan bölgelerde erişim kısıtlamaları yüzünden kontrol noktasından geçmek zorunda olan ve nüfusun %90'ına tekabül eden yaklaşık 6,200 kişi evlerine kendi araçlarıyla ulaşamamaktadır.³⁰

İsrail'in Halil şehri üzerinde ciddi bir ekonomik baskısı söz konusudur. Nitekim işgal öncesi Halil şehri Filistin ekonomisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak İsrail'in uyguladığı siyaset sonucu, kısıtlamalar ve ekonomik baskılarla birçok işletme sahibi yaptıkları işe devam edemez hale gelmişlerdir. Bu durum beraberinde insanların işsizlik sorunu ile yüzleşmesine ve artan yoksulluk problemlerine neden olmuştur.

Birleşmiş Milletleri³¹n yayınladığı raporda H2 bölgesinde yaşayan yerel Filistin halkının yerleşimciler tarafından uygulanan şiddete ve erişim kısıtlamalarına ek olarak, İsrail kuvvetleri tarafından evlerine yapılan sürekli baskınlar ve saldırılara maruz kaldığını bu baskın ve saldırılar sonucunda ise genellikle evlerinin bir kısmına geçici olarak el

²⁸ https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.ochaopt.org/sites/default/files/h2_spotlight_april_2019.pdf&chrome=true Erişim tarihi: 01/09/2019.

²⁹ The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, "Ghost Town: Israel's Separation Policy and Forced Eviction of Palestinians from the Center of Hebron", Mayıs 2017. https://www.btselem.org/publications/summaries/200705_hebron Erişim tarihi: 01/09/2019

³⁰ A.g.e.

³¹ http://www.globalprotectioncluster.org/assets/files/field_protection_clusters/Occupied_Palestinian/iles/oPt_PC_factsheet_Hebron_City_H2_2014_EN.pdf Erişim tarihi: 22/09/2019

konulduğunu belirtilmiştir. Filistinlilerin yaşama hakkını kısıtlayan bu uygulama, onların güvenlik, aile, sağlık ve sosyal yaşam haklarını göz ardı etmektedir. İsrail güçleri Ocak 2015 yılı itibariyle 1,014 adet Filistinliyi yaşadığı evden çıkartmıştır.³² Oranlar doğrultusunda çatıları yada evlerinin bir kısmı geçici olarak işgal edilen Filistinlilerin oranı %75'tir.³³

³²https://www.btselem.org/publications/summaries/200705_hebron Erişim tarihi: 01/09/2019

³³https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.ochaopt.org/sites/default/files/h2_spotlight_april_2019.pdf&chrome=true Erişim tarihi: 01/09/2019.

Sonuç

Halil şehri, Müslümanların ve Yahudilerin ortak peygamberi olan Hz. İbrahim'in kabrinin orada bulunmasından dolayı her iki din için de önemli bir konumdadır. İsrail Devleti'nin, Halil üzerinde fiili ve hukuki bir başarısı söz konusudur. Nitekim İbrahimi dinler açısından kutsal olan Mescid-i İbrahim'in olduğu bölge İsrail Devleti'nin kontrolü altındadır. İsrail, şehrin Yahudiler için dini önemini ön plana çıkarıp, tarihi arka planını kullanarak işgal bölgelerinde Yahudi kimliğini kalıcı hale getirmeye çalışmaktadır. Nitekim Halil şehrine kurulan yerleşim biriminin ismini, Tevrat'ta Halil bölgesi kastedilerek isimlendirilen Kiryat Arba olarak koymuşlardır. Harem-i İbrahim'deki uygulamaları ise bu fikri güçlendirmek için uyguladığı siyasetin bir parçasıdır. İsrail'in buradaki eylemleri yakın gelecekte Mescid-i Aksa için uygulamaya çalıştığı siyasetin açık ve net bir göstergesidir. Aynı şekilde İsrail Devleti işgal bölgelerinde Yahudi kimliğini kalıcı hale getirmek için Müslümanlar tarafından istisnai bir mevkide tutulması gereken Halil şehrini statüko da Yahudi kimliğine büründürülmeye çalışılmaktadır. Yerleşim birimleri politikası da Filistin topraklarına bu doğrultuda yapılmış bir başka saldırıdır. Çeşitli nedenlere binaen inşa edilen bu birimlerin hedefledikleri temel şey aynıdır: Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi devleti olarak İsrail'in hakim güç olmasını sağlamak. Yerleşimcilik bir olgu olarak dayatılmış ve sonucunda şehirde demografik değişiklikler meydana gelmiştir. İki taraf arasındaki gerginlik İsrail'in yerleşim hareketini durdurmamış aksine politikaları doğrultusunda için daha çok kamu kaynağı tahsis ederek daha fazla yerleşim birimi inşaatı için izin verilmeye başlanmıştır. Süreç içerisindeki uluslararası kınamalara rağmen, yerleşimcilerin sayısı azalmamış, sürekli olarak artmıştır.

Müslümanların gasp edilen hakları, işgal sebebiyle hukuku müdafaa edemeyen Filistin yönetimi tarafından savunulamamaktadır. Daha çok araştırma ile İsrail'in Halil'i de kapsayan Filistin toprakları üzerindeki hukuk ihlalleri, somut bir şekilde ele alınmalıdır. İsrail'in uluslararası alanda kendine meşruiyet çalıştırma çabalarını sonuçsuz çıkarmak, İslam kültüründe bu denli önemli Halil şehrinin Yahudileştirilmesine izin verilmemesi için yapılacak olan çalışmalara destek olunmalıdır.

KAYNAKÇA

Bilge, Mustafa L. "Halil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15: 307-309. Ankara: TDV Yayınları, 1997.

Enes, Şeyma Nur. "Halil Şehrinde İsrail'in Kurduğu Yerleşim Birimleri Ve Şehri Yahudileştirme Çabaları". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2019.

Global Protection Cluster. "Protection Concerns and Humanitarian Impacts of Settlement Activity in Hebron city (H2)". Erişim 22/09/2019.

http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/field_protection_clusters/Occupied_Palestinian/files/oPt_PC_factsheet_Hebron_City_H2_2014_EN.pdf

Gürkan, Salime Leyla. "Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43: 226-232. Ankara: TDV Yayınları, 2013.

Harman, Ömer Faruk. *Kudüs'ün Gizemli Tarihi*. İstanbul: Destek Yayınları, 2016.

Israel Ministry of Foreign Affairs "Hebron Historical Background and Statistics". Erişim 31/08/2019.

<https://mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/hebron%20-%20background.aspx>

Karaman, M. Lutfullah. "Filistin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13: 89-103. Ankara: TDV Yayınları, 1996.

Kurt, Menderes. "İsrail'de Yahudi Dini Terörizmi", *Filistin Araştırmaları Dergisi*, 4, 2018.

Plan, Matt. "Baruch Goldstein". My Jewish Learning. Erişim 06/08/2019. <https://www.myjewishlearning.com/article/baruch-goldstein/>

The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories. "Ghost Town: Israel's Separation Policy and Forced Eviction of Palestinians from the Center of Hebron". Erişim 01/09/2019.

https://www.btselem.org/publications/summaries/200705_hebron

United Nations. "The Humanitarian Situation in the H2 Area of Hebron City Finding of Needs Assessment". Erişim 01/09/2019.

https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.ochaopt.org/sites/default/files/h2_spotlight_april_2019.pdf&chrome=true

Question of Palestine Home. "Chronological Review of Events Relating to the Question of Palestine". Erişim 01/09/2019.

<https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/0dc66238be1bfb86852560ee004d92c8>

